

4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

Боднар Алла,
студентка групи СОУМА-22,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка.
Науковий керівник –
Бабій Ірина Михайлівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ «МАРІЯ» УЛАСА САМЧУКА

Дослідження ідіостилю письменників, засобів мовотворчості набули актуальності в сучасній лінгвістиці в останні десятиріччя. Серед засобів семантичного наповнення художнього тексту потужною експресією наділені порівняння – «тропеїчні фігури, в яких мовне зображення особи, предмета, явища чи дії передається через найхарактерніші ознаки, що є органічно властивими для інших: *дівчина струнка, як тополя; волошки сині, як небо*» [2, с. 359]. Доречно вплетений у канву тексту, цей художній засіб стає яскравим зразком емоційного підсилення зображуваних подій, виразником авторського ставлення до ситуацій та героїв твору. «Порівняння – активний образний засіб зображення світу в художніх текстах» [1, с. 92].

У сучасному мовознавстві порівняння неодноразово були в центрі наукових розвідок, зокрема ці засоби досліджували такі лінгвісти: І. Кучеренко, С. Рошко, Л. Голоюх, Н. Сологуб, С. Єрмоленко, Л. Пустовіт, І. Бабій, Є. Павленко, Г. Сютата ін.

Метою нашої статті є розгляд структури та семантики порівняльних конструкцій, ужитих у романі «Марія» Уласа Самчука.

Невтомно працюючи на ниві літератури близько шістдесяти років, письменник подарував читачам високохудожні твори, які стали джерелом наукових пошуків як для літературознавців, так і для дослідників текстів з погляду їх структурно-семантичної та функційної самобутності. Роман-хроніка «Марія» – не тільки перше в українській літературі мистецьке свідчення жахів періоду розкуркулення й голодомору, а й взірєць багатства зображально-виражальних засобів художнього тексту, однією з важливих ознак якого є авторська своєрідність, що вибудовує індивідуальний стиль митця.

У сучасному мовознавстві порівняння традиційно поділяють на сполучникові та безсполучникові. У результаті наших спостережень у романі «Марія» виявлено чисельну групу сполучникових порівнянь, наприклад: «Марія червоніла, як дівчинка» [3, с. 62], «Доглядає, як малу дитину» [3, с. 41], «Поволі, мов тінь, обходить Корній своє колишнє господарство» [3, с. 137]. Рідше зустрічаємо у тексті твору безсполучникові порівняння: «Цвіт опадав, сіявся легким пухом...» [3, с. 6], «Напис сонцем горить» [3, с. 151].

Зазначимо, що в романі репрезентативну групу становлять порівняльні звороти. Автор активно вживає непоширені («...і, як голубка, роздивляється...» [3, с. 18], «Як рідну, шанує» [3, с. 35], «...і, як батька, поцілувала в руку» [3, с. 39], «Стоїть непорушно, як мур» [3, с. 51], «Обходив, як тінь» [3, с. 64], «І все йшло, ніби машина, своїм порядком» [3, с. 103]) і поширені порівняльні сполучникові звороти («ноги легшають і все підтупують, мов баскі коні» [3, с. 14], «сонце почорніло, як підбите око» [3, с. 6], «Чорна, в шоломі постать згорбилася, мов кишеньковий ніж...» [3, с. 119], «Корній і Марія, мов старі птахи...» [3, с. 138]).

Не так часто в романі вжито складнопідрядні речення з підрядними порівняльним реченнями, наприклад: «Дитина сильно сіпалася, ніби хто перетинав їй одну по одній жили, ноги, рученята» [3, с. 47], «Місце, де має стати Корнійв дім, ніби навмисно для цього приготовлене» [3, с. 81].

У романі «Марія» кількісно невелику групу становлять безсполучникові порівняння. Яскраву художню палітру тексту створюють порівняння,

граматичним засобом творення яких є форми орудного відмінка, а саме: «...і віжки натягнулися *струнами*» [3, с. 15], «...летять *птахами* хмаринки і хмаринками птахи» [3, с. 16], «Село збирає багаті овочі і згортається *равликом* до зими» [3, с. 66], «лиш Гнат *обірваним осіннім листом* лишився...» [3, с. 154]. Виявлено конструкції, в яких порівнянням є предикативна частина: «Гнат – *Ной*. Будинки ті – *ковчег*» [3, с. 154]. Дещо активніше вжиті письменником описові порівняння: «Вони *подібні на рев худобини*» [3, с. 48], «*Нагадують долоні новонародженої людини*» [3, с. 52], «На дверях багато поржавілих замків, різних – великих і малих, одні *подібні на людські кулаки*, інші – *на кусні каменю*» [3, с. 95], а також образні засоби, утворені прикметниками і прислівниками у формі вищого ступеня порівняння: «Був людиною, а тепер *гірше постола*» [3, с. 54], «Дикі звірі там *страшніші від наших*» [3, с. 76], «*Більше, ніж зір у небі...*» [3, с. 101], «Максим ще *кращий робітник, ніж ти*» [3, с. 102].

Як виявив здійснений аналіз, семантика порівнянь у романі «Марія» є різноманітною. Так, агіографічний образ жінки-страдниці ХХ століття автор доповнює тропеїчними фігурами, об'єктами порівнянь, зокрема, виступають різні назви: осіб соціального стану: «Під вінцем Марія бліда, як *панночка*» [3, с. 37]; птахів: «...і, як *голубка*, роздивляється...» [3, с. 18]; звірів: «...а дома як *вовк*» [3, с. 54], «Молодиця як *тур...*» [3, с. 86]; явищ природи: «Розженеться – як *вітер...*» [3, с. 10], «Кучері чорним полум'ям горять» [3, с. 12]; рослин, плодів: «Налилася, мов *ягода*» [3, с. 18], «...порожня, мов *вилущений стручок*» [3, с. 66], «Марія гнулася перед ним *лозою*» [3, с. 69]; предметів, корисних копалин: «оченята горіли *кусниками полірованого антрациту*» [3, с. 7], «Жне, в'яже за косарями і, мов *дзвінок*, гомонить» [3, с. 12], «Ти й сама як *коралина*» [3, с. 15], «Украдені на сон години Марія просипляє *каменем*» [3, с. 73].

У романі «Марія» виявлено групу оригінальних, авторських порівнянь, що нерідко виступають засобами творення психологічного зображення природи: «Похилені лани пшениці зводять спини, *ніби ченці по довгій молитві*» [3, с. 6], «Курчилася *сердитим кулаком* земля...» [3, с. 6], «Ось сповзло до довгої, *ніби*

двосічний меч, хмаринки...» [З, с. 17], *«сонце почорніло, як підбите око»* [З с. 63], *«...дивиться на повільні, ніби котячі, сіро-зелені хвилювання розлогих піль...»* [З, с. 10], *«...білі хмаринки, ніби лілеї блакитного велетенського ставу»* [З, с. 101], *«зерна пшениці поволі точаться, мов сльози, застигли, бурштинові»* [З, с. 151], *«Небо синє і прозоре, як око дитини»* [З, с. 161].

Отже, порівняльні конструкції, введені Уласом Самчуком у канву роману «Марія», є важливою художньо-психологічною деталлю семантики тексту, а також підкреслюють структурне різноманіття використання автором образних засобів у творі як вияв оригінального ідіостилю митця.

Список використаних джерел

1. Бабій І., Лушпинська Л., Касіяничук В. Порівняння у поетичних текстах Сергія Жадана: семантика, структура, функції. *Вісник науки та освіти*. 2024. №10/(28). С. 88-102.
2. Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови: підручник / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.
3. Самчук У. Марія. Хроніка одного життя: роман. Київ: Український письменник, 2000. 189 с.